

*І. Г. Пахомова,
к. е. н, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Запорізького національного технічного університету, м. Запоріжжя
Є. О. Ващенко,
магістрант Запорізького національного технічного університету, м. Запоріжжя*

СУЧАСНИЙ СТАН ФОНДОВИХ БІРЖ УКРАЇНИ

*I. G. Pakhomova,
candidate of economic sciences, senior lecturer of Zaporizhzhya National Technical University
E. A. Vaschenko,
master of Zaporizhzhya National Technical University*

THE CURRENT STATE OF STOCK EXCHANGE OF UKRAINE

У статті досліджено сучасний стан фондового ринку України та його тенденції, в тому числі діяльність та стан фондових бірж на сучасному етапі розвитку. Розглянута динаміка діяльності українських фондових бірж з 2012 по 2016 рік. Проаналізовані головні показники бірж, як обсяги торгів на ринку цінних паперів, обсяги біржових контрактів з цінними паперами, а також обсяги біржових торгів.

The article investigates the current state of the stock market of Ukraine and its trends, including the activity and state of stock exchanges at the present stage of development. The dynamics of activity of Ukrainian stock exchanges from 2012 till 2016 is considered. The main indexes of exchanges, such as volumes of trades on the securities market, volumes of stock exchange contracts with securities, as well as volumes of stock trades, are analyzed.

В статье исследовано современное состояние фондового рынка Украины и его тенденции, в том числе деятельность и состояние фондовых бирж на современном этапе развития. Рассмотрена динамика деятельности украинских фондовых бирж с 2012 по 2016 год. Проанализированы основные показатели бирж, как объемы торгов на рынке ценных бумаг, объемы биржевых контрактов с ценными бумагами, а также объемы биржевых торгов.

Ключові слова: фондовий ринок, цінні папери, фондова біржа, ринок, біржові торги, інвестор, лістинг.

Keywords: stock market, securities, stock market, market, stock trading, investor, listing trading.

Вступ. Фондова біржа є одним із суб'єктів фондового ринку і представляє собою основний елемент організованого ринку цінних паперів. Фондовий ринок виник у зв'язку з необхідністю у залученні додаткових коштів для фінансування розвитку економіки. В якості товару на цьому ринку виступають такі цінні папери, як акції, облігації і т.п., а як ціни цих товарів - біржові курси на них.

Постановка завдання. Метою статті є об'єктивна оцінка стану фондових бірж України, як важливого елементу національної економіки.

Методологія. Теоретико-методологічну основу складають праці вітчизняних науковців. Були використані узагальнений та порівняльний аналізи.

Результати дослідження. Фондовий ринок є невід'ємним та важливим елементом фінансової системи ринкової економіки. Тому, становлення ефективного та дієвого фондового ринку є важливим етапом у розвитку кожної держави. Фондовий ринок опосередковує кредитні відносини і відносини спільного володіння за допомогою цінних паперів.

Фондова біржа - це основний елемент фондового ринку, організаційно оформлений заклад, який постійно функціонує, і на якому здійснюються угоди купівлі - продажу цінних паперів.

Фондові біржі відіграють вирішальну роль при формуванні основних ринкових цін та курсів.

Згідно з Законом України "Про цінні папери і фондову біржу" фондова біржа утворюється та діє в організаційно - правовій формі товариства (крім повного, командитного товариства і товариства з додатковою відповідальністю) або дочірнього підприємства, об'єднання торговців цінними паперами, та провадить свою діяльність відповідно до Цивільного кодексу України, законів, що регулюють питання утворення, діяльності та припинення юридичних осіб, з особливостями, визначеними цим Законом[2].

Прибуток фондової біржі спрямовується на її розвиток та не підлягає розподілу між її засновниками (учасниками). Фондова біржа утворюється не менше ніж двадцятьма засновниками - торговцями цінними паперами, які мають ліцензію на право провадження професійної діяльності на фондовому ринку, або їх об'єднанням, що налічує не менше ніж двадцять торговців цінними паперами. Частка одного торговця цінними паперами не може бути більшою ніж 5 відсотків статутного капіталу фондової біржі.

Основними операціями, які здійснює фондова біржа, є :

- перевірка якості та надійності цінних паперів ;
- обмін цінних паперів, їх приймання, надання рекомендацій щодо встановлення початкової котирувальної ціни ;
- встановлення на основі аукціонної торгівлі єдиного курсу на однакові цінні папери одного емітента ;
- оформлення угод щодо купівлі продажу цінних паперів ;
- виконання централізованих взаєморозрахунків у межах біржового ринку цінних паперів ;
- забезпечення централізованого інформування (гласності біржових операцій) і курсового контролю. [3]

Фондова біржа дає можливість забезпечити концентрацію попиту і пропозиції цінних паперів, де збалансованість на основі біржового ціноутворення реально відбиває рівень ефективності функціонування акціонерного капіталу .

Біржові торги в Україні беруть свій початок з 1992 року. До початку роботи «Української біржі» в 2009 році, на жодній з бірж не було системи гарантій виконання угод. Біржі мали вигляд дошки оголошень або системи обміну повідомленнями. Для приватного інвестора при таких технологіях існували деякі складнощі, пов'язані з додатковими тимчасовими й фінансовими витратами. Раніше біржа виглядала як місце або будинок, де збирались у визначені години торговці й посередники з метою укладання угод по цінних паперах або товарах між собою.

На сьогоднішній день торги на біржі відбуваються в електронному вигляді, з використанням спеціальних програм. [3]

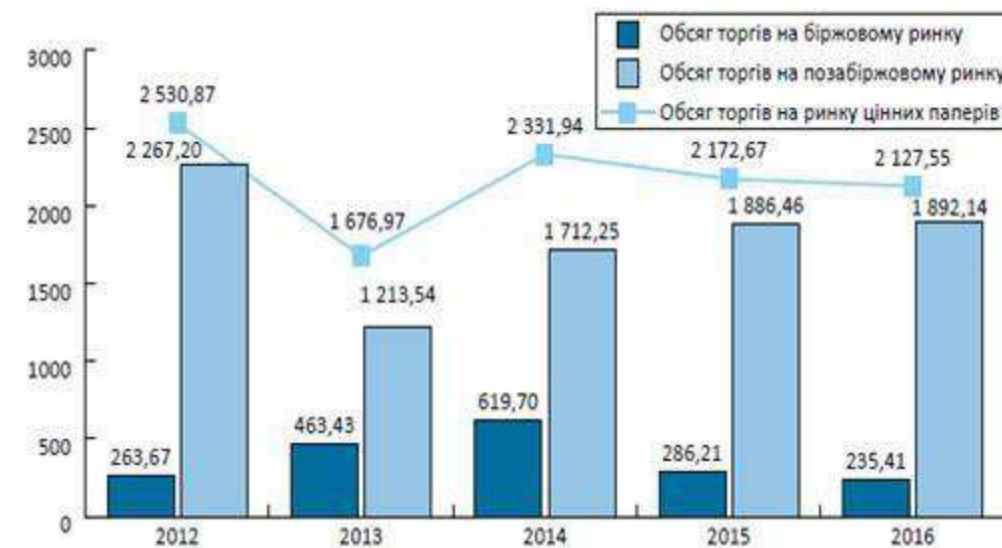
Кардинальні зміни відбулися з початком роботи «Української біржі». Зараз приватному інвесторові досить один раз відвідати брокера для оформлення необхідних документів і одержання доступу до торгів, і можна починати здійснювати угоди, торгуючи через інтернет за допомогою систем інтернет-трейдинга.

Наприкінці 2016 року на вітчизняному ринку цінних паперів функціонувало 8 фондових бірж:

- Українська біржа;
- Фондова біржа «ПФТС»;
- Фондова біржа «Перспектива»;
- Київська міжнародна фондова біржа;
- Українська фондова біржа;
- Українська міжбанківська валютна біржа;
- Фондова біржа «ІННЕКС»;
- Фондова біржа «Універсальна».

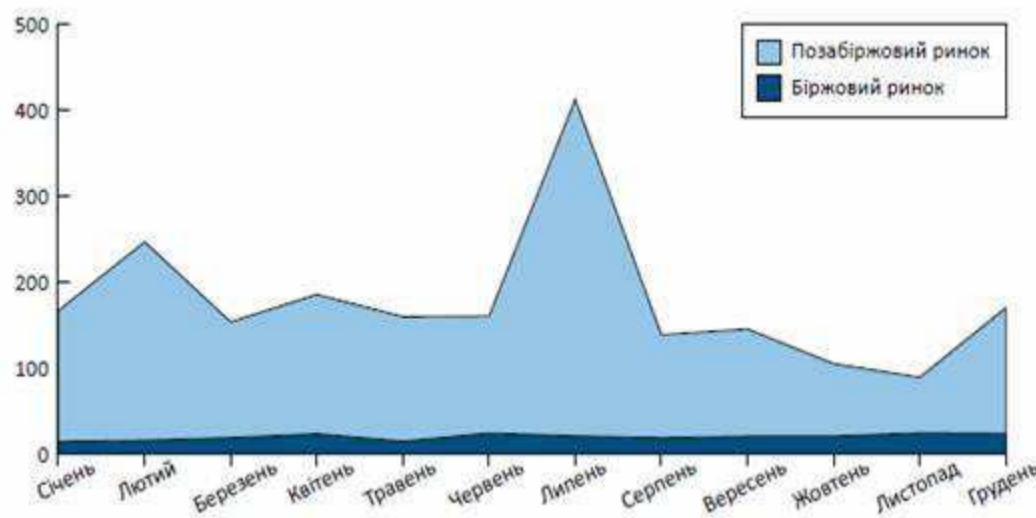
Слід зазначити, що ПрАТ «Придніпровська фондова біржа» рішенням Комісії від 26.02.2016 № 202 переоформлено ліцензію на провадження професійної діяльності на фондовому ринку – діяльності з організації торгівлі на фондовому ринку, у зв'язку зі зміною найменування юридичної особи: з ПрАТ «Придніпровська фондова біржа» на ПрАТ «Фондова біржа «Універсальна».

За останніми наявними даними Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку в 2016 році обсяг торгів на ринку цінних паперів України знизився на 2,07%, порівняно з показником 2015 року, та становив 2 127,55 млрд грн (діаграма 1). [1]

Діаграма 1. Обсяг торгів на ринку цінних паперів у 2012-2016 , млрд грн.

Найбільший обсяг торгів на ринку цінних паперів зафіксовано у III кварталі 2016 року – 694,89 млрд грн (32,66% від сукупного обсягу на ринку цінних паперів) (діаграма 2).

Діаграма 2. Обсяг торгів на ринку цінних паперів у 2016 році (щомісячна динаміка), млрд грн

У 2016 році спостерігається зниження біржового сегмента фондового ринку України. Порівняно з показником 2015 року обсяг біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі у 2016 році зменшився на 17,75% – до 235,41 млрд грн, що еквівалентно 9,88% ВВП України (діаграма 1.3). [1]

Діаграма 3. Обсяг біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі у 2012-2016 роках

Протягом 2016 року більшість фондових бірж демонструють зниження загального обсягу біржових контрактів. Причиною такого падіння є різке зменшення неринкових угод на організованому ринку. Крім того, 3 із 8 фондових бірж не виконали вимоги до мінімальної кількості наявних торговельних днів протягом року. Зростання спостерігається лише на ПФТС, до якої перейшла частина торгів з ОВДП (таблиця 1).

Таблиця 1.
Обсяг торгів на організаторах торгівлі протягом 2012-2016 років

Організатор торгівлі	2012		2013		2014		2015		2016	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Перспектива	145 563,96	55,21%	311 585,67	67,23%	490 458,12	79,15%	220 332,17	76,98%	136 057,62	57,80%
ПФТС	89 463,95	33,93%	110 225,46	23,78%	95 881,73	15,47%	53 181,80	18,58%	93 719,20	39,81%
УБ	24 023,66	9,11%	10 890,31	2,35%	8 565,89	1,38%	6 692,36	2,34%	3 531,20	1,50%
КМФБ	2 127,64	0,81%	11 791,51	2,54%	9 921,41	1,60%	3 565,31	1,25%	1 743,32	0,74%
Універсальна	649,75	0,25%	13 090,14	2,82%	12 739,29	2,06%	591,29	0,21%	252,09	0,11%
СЕФБ	356,67	0,14%	1 081,52	0,23%	1 265,53	0,20%	1 413,39	0,49%	59,09	0,03%
УМВБ	51,48	0,02%	1,49	0,0003%	260,40	0,04%	118,67	0,04%	21,71	0,01%
УФБ	434,40	0,16%	3 333,83	0,72%	456,88	0,07%	301,98	0,11%	18,93	0,01%
ІННЕКС	10,01	0,004%	220,78	0,05%	27,32	0,004%	5,09	0,002%	1,98	0,001%
УМФБ	989,99	0,38%	1 210,71	0,26%	118,66	0,02%	5,94	0,002%	-	-
Усього	263 671,51	100	463 431,42	100	619 695,23	100	286 208,00	100	235 405,14	100

Найбільший обсяг торгів за фінансовими інструментами на організаторах торгівлі протягом 2016 року зафіксовано з державними облігаціями України – 210,08 млрд грн (89,24% від загального обсягу біржових контрактів на організаторах торгівлі у 2016 році) (таблиця 2). [1]

Таблиця 2.
Обсяг біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі (з розділом за видом фінансових інструментів) у 2016 році, млн грн

Організатор торгівлі	Акції	Облігації підприємств	Державні облігації України	Облігації місцевих позик	Депозитні сертифікати НБУ	Інвестиційні сертифікати	Опціонні сертифікати	Деривативи	Державні деривативи	Усього
ПФТС	251,06	5 293,55	88 173,78	0,00	0,00	0,80	0,00	0,00	0,00	93 719,20
УБ	1 847,03	17,08	293,05	0,00	0,00	28,55	0,00	1 345,02	0,48	3 531,20
КМФБ	31,45	1 412,90	0,00	0,00	0,00	298,97	0,00	0,00	0,00	1 743,32
ПрАТ «ФБ «УНІ-ВЕРСАЛЬНА»	11,55	39,89	0,00	0,00	0,00	3,69	196,97	0,00	0,00	252,09
СЕФБ	0,26	57,60	0,00	0,00	0,00	1,23	0,00	0,00	0,00	59,09
УМВБ	21,71	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	21,71
УФБ	7,88	10,05	0,00	0,00	0,00	1,00	0,00	0,00	0,00	18,93
ІННЕКС	1,93	0,00	0,00	0,00	0,00	0,04	0,00	0,00	0,00	1,98
Усього	2 176,80	9 171,56	210 085,75	0,00	11 256,00	395,30	930,36	1 345,16	44,21	235 405,14

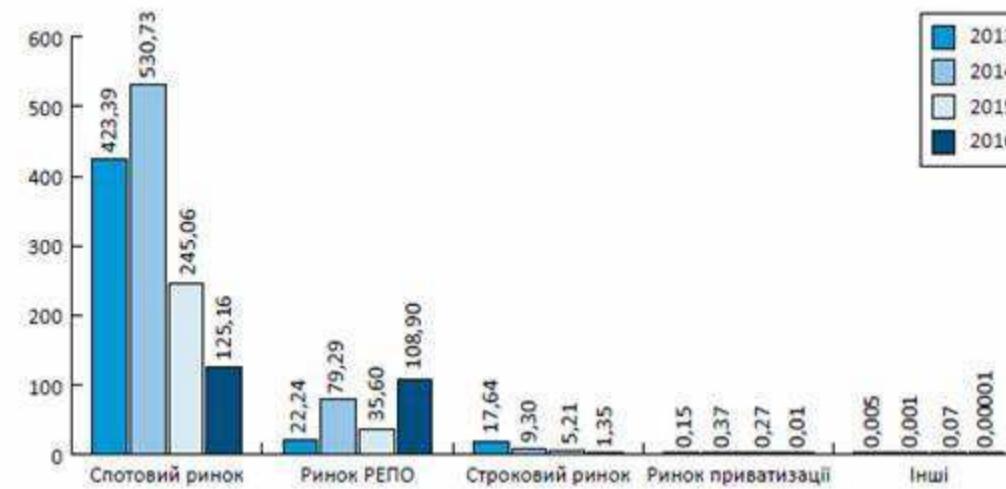
Протягом 2016 року на організаційно оформленому ринку спостерігалася консолідація торгівлі цінними паперами. Лише дві фондові біржі – «ПФТС» та «Перспектива», відзначалися помітними обсягами торгівлі, контролюючи понад 97,61% вартості біржових контрактів (таблиця 3).

Таблиця 3.
Обсяг біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі (з розподілом за місяцями) у 2016 році, млн грн

Період	Організатор торгівлі									Усього
	УФБ	КМФБ	ПФТС	УМВБ	ІННЕКС	Універсальна	ПЕРСПЕКТИВА	СЄФБ	УБ	
Січень	2,67	131,66	783,07	0,00	0,00	2,09	12 873,83	1,05	206,14	14 000,52
Лютий	2,88	289,93	2 999,64	0,00	0,03	2,52	11 814,05	1,23	270,84	15 381,12
Березень	10,21	219,56	5 752,19	0,00	0,03	5,53	12 124,74	0,00	298,87	18 411,14
Квітень	0,81	49,41	9 396,68	21,22	0,20	3,51	13 255,97	0,19	243,13	22 971,12
Травень	0,06	339,26	6 728,60	0,00	0,00	0,72	7 014,16	0,00	174,92	14 257,71
Червень	0,28	208,13	14 504,25	0,49	0,74	0,36	8 813,60	0,06	270,57	23 798,46
Липень	0,31	263,59	8 915,93	0,00	0,05	0,65	10 938,27	0,00	324,41	20 443,22
Серпень	0,08	171,78	10 804,54	0,00	0,00	1,02	7 068,30	0,00	272,39	18 318,10
Вересень	0,09	0,00	9 327,23	0,00	0,44	1,21	10 351,47	15,00	412,81	20 108,25
Жовтень	0,32	0,00	9 876,31	0,00	0,00	36,70	10 086,74	0,00	298,83	20 298,90
Листопад	0,09	0,00	11 044,07	0,00	0,10	0,50	12 525,98	41,56	395,22	24 007,53
Грудень	1,13	70,00	3 586,68	0,00	0,39	197,27	19 190,51	0,00	363,08	23 409,06
Усього	18,93	1 743,32	93 719,20	21,71	1,98	252,09	136 057,62	59,09	3 531,20	235 405,14

Значно зріс обсягів біржових контактів, укладених на ринку РЕПО, що є винятком із загальної тенденції скорочення торгів з інших видів ринку. Предметом 95% усіх контрактів, укладених на ринку РЕПО, є державні облигації (діаграма 4).

Діаграма 4. Обсяг біржових торгів за видами ринку у 2013-2016 роках, млрд грн

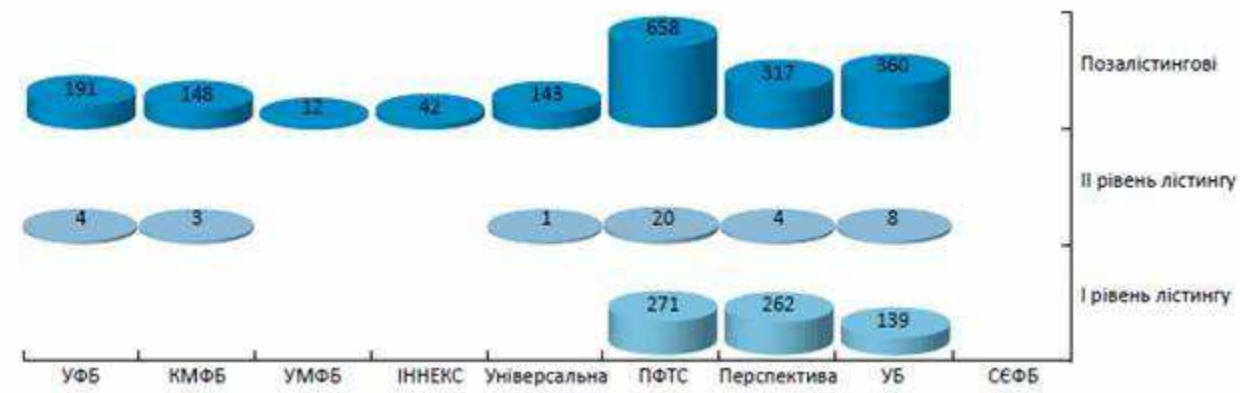
Водночас у 2016 році питома вага вторинного ринку в сукупному обсязі біржових торгів становила 98,18% від загального обсягу торгів. Найпривабливішим в структурі біржових торгів у розрізі за видами ринків виглядав «спотовий ринок», частка якого становила 53,17% від загального обсягу біржового ринку (таблиця 4).

Таблиця 4.
Розподіл біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі у 2016 році
(за видами ринків), млн грн

Організатор торгівлі	Первинний ринок				Вторинний ринок						Усього
	Строковий ринок	Спотовий ринок	Ринок приватизації	Усього на первинному ринку	Ринок РЕПО	Строковий ринок	Спотовий ринок	Ринок приватизації	Спец. аукціон за ЦП в рамках проведення процедури банкруства	Усього на вторинному ринку	
Перспектива	0,00	883,57	0,00	883,57	36 544,31	0,14	98 629,46	0,14	0,00	135 174,05	136 057,62
ПФТС	0,00	1 929,63	0,00	1 929,63	70 774,78	0,00	21 014,79	0,00	0,00	91 789,57	93 719,20
УБ	0,00	5,90	0,00	5,90	1 576,48	1 345,02	603,80	0,00	0,00	3 525,30	3 531,20
КМФБ	0,00	1 347,56	0,00	1 347,56	0,00	0,00	395,19	0,56	0,00	395,75	1 743,32
Універсальна	0,00	35,07	0,00	35,07	0,00	0,00	217,01	0,00	0,01	217,02	252,09
СЄФБ	0,00	56,56	0,25	56,81	0,00	0,00	2,28	0,00	0,00	2,28	59,09
УМВБ	0,21	21,01	0,49	21,71	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	21,71
УФБ	0,00	0,00	7,54	7,54	0,00	0,00	11,39	0,00	0,00	11,39	18,93
ІННЕКС	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,78	0,19	0,00	1,98	1,98
Усього	0,21	4 279,31	8,28	4 287,79	108 895,57	1 345,16	120 875,71	0,90	0,01	231 117,35	235 405,14

Інформація щодо кількості випусків цінних паперів, які перебувають в обігу на фондовому ринку, характеризує стан вітчизняного фондового ринку. Станом на 31.12.2016 кількість випусків цінних паперів, що перебувають в обігу на фондовому ринку, становила 19 904, з них 9,26% допущено до торгів на фондових біржах.

Наприкінці 2016 року найбільшу кількість цінних паперів, які перебувають в обігу на фондових біржах, було розміщено на «ПФТС» (38,37%), «Перспективі» (22,57%) та «Українській біржі» (19,63%) (діаграма 5).[1]

* – з урахуванням кількості цінних паперів, які перебувають в обігу на кількох фондових біржах.

Діаграма 5. Розподіл кількості випусків цінних паперів, які включено до біржових списків організаторів торгівлі* станом на 31.12.2016, шт.

Висновки. Таким чином, сучасний стан фондових бірж в Україні доволі поганий (зниження біржового сегмента), це зумовлено великими проблемами організаційного розвитку самого фондового ринку, які нерозривно пов'язані зі складним становищем самої країни.

Література.

1. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.nssmc.gov.ua> (<http://www.nssmc.gov.ua>).
2. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок»
3. Поплавська М.В. Особливості формування фондового ринку України / М.В.Поплавська// Економіка та держава. – 2011. – № 2. – С.79-81.

References.

1. National Commission on Securities and Stock Market (2017), available at: <http://www.nssmc.gov.ua> (Accessed 15 Nov 2017).
2. Verkhovna Rada of Ukraine (2006), Law of Ukraine "On Securities and the Stock Market", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3480-15> (Accessed 15 Nov 2017).
3. Poplavskaya, MV (2011), "Features of the formation of the stock market of Ukraine", Economy and the state, vol. 2, pp.79-81.

Стаття надійшла до редакції 13.11.2017 р.

(<http://www.poligrafua.net/>)

(<http://www.bigmir.net/>)

ТОВ "ДКС Центр"

Вропу.